

ANTONIO CARNEO NA OREBIĆIMA

Cvito Fisković

U franjevačkoj crkvi na Orebićima sačuvao se pokrajni dio jedne veće slikarske kompozicije, uljene slike na platnu, koji predstavlja sv. Frana Paulskog u pognutom i skrušenom stavu sabravnosti i poštovanja s krunicom u desnoj, a štapom u lijevoj ruci. Lik je veoma slobodno postavljen u usku renesansno-baroknu nišu nadsvođenu izljebanom školjkom obrubljenom plošnim vijencem i polukružnim lukom, vrh kojega je istaknut plastični barokni klin. Podno niše je barokno uokvirena kartuša s natpisom:

St^e FRANCISCE
D PAVLA

S jedne strane niše je trag savinutog ovalnog okvira postavljenog uz pilastar kojemu se vidi raščlanjena stopa. Očito je da je taj okvir okruživao neku veću figurativnu kompoziciju svetačkog sadržaja, pa je stoga i sv. Frano Paulski okrenut prema tom nestalom središnjem polju. S druge strane te kompozicije je vjerojatno kao pendant bio naslikan također neki svetački lik u sličnoj niši, ali se cjelovitu kompoziciju ne može rekonstruirati, pa ni zamisliti samo po ovom ulomku jer ju popisi crkvenih umjetnina iz XVIII stoljeća, a ni ostali arhivski spisi nisu barem do sada otkrili. Svakako je jasno da je veći dio slike, središnji a i drugi pobočni stradao i da je ostao samo lik Franje Paulskog.

Ovaj ulomak nije do sada bio objavljen niti je o njemu netko posebno pisao. Spomenuo sam ga i istaknuo njegovu likovnu slikarsku vrsnoću 1935. godine.¹⁾ Dubrovački književnik i biskup Mato Vodopić, a zatim i upravnik samostana o. Alfonsko Markvitzka,

¹⁾ C. Fisković, Crkve na južnom dijelu Pelješca, Novo Doba, Split XVIII/1935, br. 94 od 21. IV str. 15.

kako doznajem iz jednog rukopisa,²⁾ uočili su također njegovu vrijednost. Vjerojatno je upravo zbog toga i spašen i posebno uokviren nakon što je ostali veći dio stradao. Prije nekoliko godina je restauriran vrlo malim zahvatom u restauratorskoj radionici Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika u Splitu.

Po njegovim stilskim odlikama smatram da je rad baroknog mletačkog slikara Antonia Carneo, čija djela barem do sada nisu kod nas primijećena. Zna se da je rođen u Concordia Sagittaria 1637. i umro u Portogruaro krajem 1692. ali su vijesti o njegovu životu vrlo oskudne, iako je njegov rad obilan. Različiti pisci su već od sredine XVIII stoljeća uočili odlike njegova kista³⁾ a i suvremena kritika i povijest umjetnosti ih je istakla, pa stoga pojava njegova djela u našoj sredini, još jednom potvrđuje da su i pelješki pomorci, koji se privredno a i kulturno uzdigoše u toku XVII stoljeća pod okriljem Dubrovačke republike, dolazili u dodir s umjetničkim stvaranjem baroka na Jadranu. Oni su franjevačkoj crkvi sagrađenoj skupa sa samostanom sedamdesetih godina XV stoljeća sred njihovih pitomih naselja, osobito u toku XVI i XVII stoljeća,⁴⁾ kada su postojali brodovlasnici, poklanjali umjetnine, gradili oltare, naručivali umjetničke slike, srebrne obredne rukotvorine, tkanine i nakit.⁵⁾ Orebićani su dolazili u dodir s krugom mletačkih slikara⁶⁾ u devetom desetljeću XVI stoljeća, a brodovlasnik i pomorski kapetan Nikola Cvitković, koji je latinizirao svoje prezime u Flori, poklonio je spomenutoj franjevačkoj crkvi svog zavičaja devet većih i manjih slika za njen glavni oltar. U onima koje su se sačuvale prepoznao sam djelo još uvijek slabo proučenog mletačkog seičentističkog slikara Maffea de Verona.⁷⁾ Ostali Orebićani koji ne bijahu bogati kao članovi obitelji Cvitkovića-Flori, kupo-

²⁾ ... Pokojni biskup Vodopić kad je bio došao u vizitu po običaju i dao absoluciju u grobištu, razgledao je crkvu Vele Gospe — (era un uomo di buon gusto —), spominjem se, da mu je pala u oko ona duguljasta slika kod oltara sv. Nikole i Josipa koja prikaziva starog fratra krunicom u ruci — un tipo di eremita — premda na slici piše S. Franciscus, ako se ne varam. Ona slika i meni se dopada ona glava mršava i u svemu nahodim una naturalezza non volgare i ja držim da je ona slika najbolja radnja iza starinske slike Vele Gospe o kojoj otac Klešković piše da je di insigne penello kako rekoh.

O. Alfonso Markvitzka, *Historia conventus ecclesiae S. Mariae Assumptae Sabbiuncelli cum adnotationibus*. Dubrovnik, 1928. Rukopis u arhivskoj zbirki C. Fiskovića u Orebićima. Vodopić je umro 1893. g. Slika je, dakle, nešto ranije od te godine imala samo ovaj dio.

³⁾ *Mostra del Bombelli e del Carneo, catalogo a cura di Aldo Rizzi con un saggio introduttivo di Rodolfo Pallucchini*, Udine 1964, str. LVII.

⁴⁾ S. Vekarić, *Pelješki jedrenjaci*, Split 1960.

⁵⁾ J. Tadić, *Građa o slikarskoj školi u Dubrovniku XIII—XVI v. II*, Beograd 1952, str. 230.

⁶⁾ C. Fisković, *Franjevačka crkva na Orebićima*, Zbornik Gospe od andela u tisku. Duskora ću objaviti sve slike Maffea di Verona s tog oltara.

⁷⁾ *Ibid.*

vali su u Mlecima slike slabijih slikara tzv. madonera. U samostanu se danas čuvaju dvije slike te skupine, veliko »Uzašašće Kristovo na nebo između sv. Petra i sv. Pavla« u izrezbarenom mletačkom okviru XVII stoljeća i manje »Poklonstvo kraljeva«, a dvije njihove slike »Kristovo krštenje« i »Stigmatizacija sv. Frane« su zamijenile na glavnom oltaru crkve dvije nestale slike Maffea de Verona.⁸⁾ Prirodno je, dakle, da su Orebićani dobavili i veliku sliku onda poznatog i cijenjenog Antonia Carnea koji je neko vrijeme proboravio u Portogruaro gdje su oni zalazili svojim jedrenjacima.

Slika sv. Franja Paulskog ima sve odlike Carneovog načina slikanja i prikazivanja likova. Krupni, iako oronuli lik starca jake lubanje, udubjenih očiju, orlovskog nosa i izrazitih crta lica, tom svojom ponešto karikiranom fizionomijom, razvijenim rukama, kovrčastom kosom⁹⁾ jednako kao i svojim stavom prignute glave spada u niz staračkih likova koje je ovaj slikar ponavljao u svojim slikama i svetačkim kompozicijama. Široka, bogato oblikovana odjeća, uznemirena svinutim, mekim naporima također odaje Carneovo karikirano oblikovanje. Suprotstavljanja svijetla i tame provedena u načinu tenebrosa plastično oživljuju lik koji punom, razrađenom oblinom izlazi iz niše i ulazi, usprkos skućenog građevinskog okvira, u kompoziciju čitave slike koju iako ne vidimo, ipak naslućujemo da ju je svetac bočno omedio, jer je i građevne ukrase sačuvane niše od završnog, ključnog kamena luka do reljefne natpisne kartuše na postolju vješto i živo zaokružio. Slobodnim i plastičnim oblikovanjem, koje se najviše ispoljilo i razigralo u širokim rukavima redovničke odjeće, majstor se i ovdje otkriva u svojoj baroknoj žestini, pa mu svečeva ljevica ponešto izgleda neprirodno umetnuta, što se ponekad očituje i u njegovim drugim slikama, ponesenim i uznemirenim slobodnim i snažnim temperamentom, po kojemu je Carneo jedan od najizrazitijih slikara mletačkog baroka. On je patosom tog stila prožeo i lik Franja Paulskog. Taj patos nije postigao teatralnošću gesta ni rastvorenim obrisom, već unutrašnjim, okupljenim tamnim i svijetlim suprot-

⁸⁾ Uporedi kovrčastu kosu s onom na Carneovu crtežu, Mostra... (o. c. u bilješci 3), sl. 86.

⁹⁾ Uporedi, Mostra... (o. c. u bilješci 3), sl. 36—94, tabla V—X; Mostra della pittura veneta del Seicento in Friuli, catalogo a cura di Aldo Rizzi con un saggio introduttivo di Rodolfo Pallucchini, Udine 1968, str. 24—38, sl. 12—18;

C. Donzelli—G. M. Pilo, I pittori del Seicento veneto, Firenze 1967, str. 107—109, sl. 113—116;

A. Rizzi, Il Seicento, Udine 1969, str. 67, sl. 143—167. U tim radovima se spominje i starija bibliografija o Carneu. O njemu i R. Pallucchini, Un Seicento quasi inedito, Corriere della sera 7. IX, str. 3;

M. Valsecchi, Udine in pittura è il forziere di Venezia, Il giorno, Milano 7. IX 1968, str. 3.

nostima koje su razdiobom osvijetljenih naglasaka, glave, ruke i noge, uravnotežili inače labilni, meko oblikovani lik.

Tome je pridonio i kolorit izveden u kromi mekih uzdržljivih preljeva. Boja svečeve glave, nogu i ruku preljeva se u žučkasto-rumenim i sivim prigušenim sazvučjima koji na okrajcima prosjevaju crveno, a duga, sijeda brada odsijeva u sivim i smeđim odnosima. Naravno, da je te prigušene tonove nametala svemu smeđa franjevačka odjeća u kojoj se također javljaju sivi preljevi pa je i boja kamene niše s okvirom, iako je ona čvršće oblikovana, usklađena s bojom lika. Njen kamen je sivo-zelenkast i plavkasto-rumen, okvir nestale središnje slike je svjetliji, sivo-bijel, a kartuša s natpisom okerasta i oživljena smeđe sivim sjenama. Najveću istančanost slikar je postigao u laganom i perspektivno naslikanom svetokrugu koji se jedva primjećuje, titrav i prozračan iznad svečeve glave.

Da bi smještaj lika bio prirodniji u uskoj niši slikar mu nije naslikao dugi štap s račvastim vrhom u obliku slova T, niti mu pridodao uobičajeno geslo s natpisom »Charitas« ili »Humilitas« ispisano na tablici u obliku sunca okruženog zrakama, koju ovaj sveti pustinjač skoro redovito drži.

Razglobljenost kompozicije koja se ispoljava osobito na zgužvanim, širokim naborima rukava i kukuljice dosljedno je provedena i u jednoj sitnoj pojedinosti, u savijanju krunice.

Određenije datiranje ove slike je otežano jer je ona samo ulomak veće kompozicije. A i inače već je primijećeno da je teško utvrditi vremenski red i slijed Carneove umjetničke djelatnosti, jer za nju nedostaju pouzdani podaci, a i zbog nestalne i promjenjive slikareve upotrebe vlastitih iskustava. Djelo vjerojatno potječe iz zrelog razdoblja slikarskog stvaranja ovog najbaroknijeg slikarskog temperamenta talijanskog XVII stoljeća.⁴⁰⁾

Smioni i opori orebički pomorci, otvrdnuti u olujama i izoštrjeni u borbi u trgovačkim pothvatima, osjetili su zastalno temperamentnost ovog očitog, nepritajenog naturalizma i unijeli njegovu sliku u stari samostan sazidan podno kršne planine svog kraja, u kojoj svjetlo i sjene plastično oživljuju razrovano stijenje poput onih na Carneovim likovima, a stari pomorci istrošeni od napornog pomorskog života poprimaju njihove crte.

⁴⁰⁾ R. Pallucchini, o. c. (3) str. XXV, XXXIII.

UNE PEINTURE D'ANTONIO CARNEO À OREBIČI,
INCONNUE JUSQU'ICI

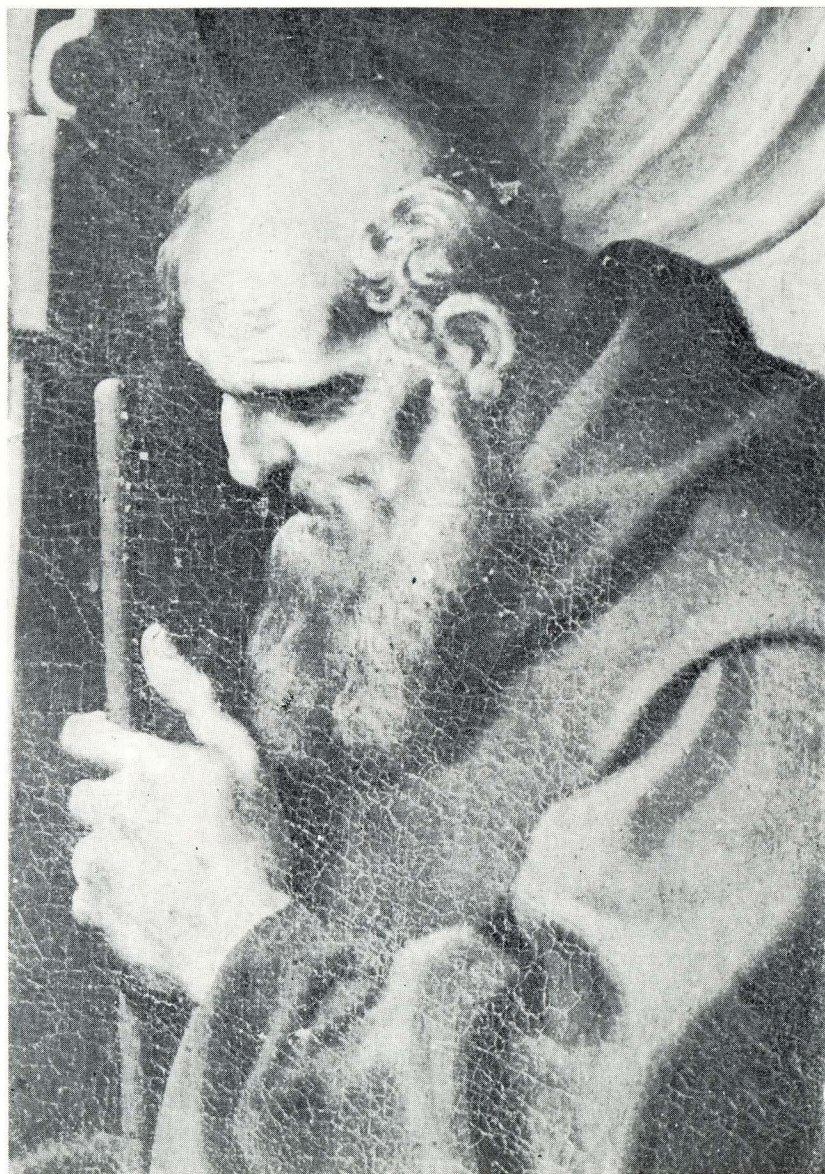
Cvito Fisković

D'après l'analyse stylistique, l'auteur attribue cette peinture de saint François de Paule au peintre baroque vénitien Antonio Carneo. La toile, qui représente cet ermite, n'est que le fragment latéral d'une peinture d'autel dont la partie centrale et l'autre fragment latéral ont disparu au cours du XIXe. s. Elle se trouve dans la petite collection-aménagée depuis peu- du couvent franciscain d'Orebiči, également situé sur la presqu'île de Pelješac. C'est, jusqu'à présent, la seule oeuvre connue en Yougoslavie de ce peintre du XVIIe. s., plein de tempérament.

A en juger d'après son dessin et son coloris, cette peinture peut se situer dans la période de maturité de création d'Antonio Carneo mais ne peut être datée avec précision car cet artiste a souvent varié dans sa façon de peindre.

15. Antonio Carneo, sv. Franjo Paulski. Franjevački samostan
na Orebićima

16. Antonio Carneo, sv. Franjo Paulski. Franjevački samostan
na Orebićima